JustTransitions

LETLAKALA LA DINTLHA LA BOŠUPA 05

Tlwaelo ya Phetogo ya Leratadima le Lenaneo la Phokotšo ya ditlamorago go lekala la Bolemi (CCAMP)

Naa **CCAMP** ke eng?

Afrika Borwa ke ye nngwe ya dinaga tše di saenetšego Kwano ya Tlhako ya Phetogo ya Leratadima ya Mokgatlo wa Dinagakopano (UN), le tumelelano ya Kyoto. Ka go e saenela, kwano ye, mmušo o dumetše go tšea magato mabapi le phetogo ya leratadima. Se se akaretša kgato mabapi le go fokotša meši ya lefaufaung (GHG) (ye e tsebjago bjalo ka phokotšo ya dikotsi), le go thekga tlwaelo ya seemo sa diabe tše di emetšwego.

Bolemi mo Afrika Borwa bo kotsing kudu go phetogo ya leratadima. Le bjona bo na le seabe go phetogo ya leratadima ka go tšweletša meši ye e yago lefaufaung. Eupša bolemi le bjona bo ka tsenya letsogo go ditharollo tša mathata a. Bo ka fetoga phokotšo ya mathata ge mekgwa ya go lema ka polokego e ka latelwa.

Mmušo o hlathile bolemi bjalo ka lekala leo le beilwego pele mabapi le peakanyo ka ga phetogo ya leratadima ka:

2012 Sengwalwa sa Ditherišano sa Phetolo ka ga Phetogo ya Leratadima

2019 Leanotlwaelo la Bosetšhaba ka ga Phetogo ya Leratadima

2022 Molaokakanywa wa Phetogo ya Leratadima

Ka 2015, Kgoro ya Temo, Kagodithokgwa le Boreahlapi e ile ya phatlalatša leano la mathomo ka ga Tlwaelo ya Phetogo ya Leratadima le Leano la Phokotšo ya Dikotsi (CCAMP).[1] Le ikemišeditše gore le lekodišišwe leswa ka morago ga mengwaga ye mehlano, eupša se ga se sa hlwa se diragala.

Diripa tša tše bohlokwa tša CCAMP

CCAMP e akaretša bolemi le kagodithokgwa ya tša kgwebo. E akaretša:

- Tshedimošo ya mathomong ka ga phetogo ya leratadima le mošomo wa mmušo wa go fetola,
- Go ba kotsing fao go lego gona ka go makala a bolemi le kagodithokgwa a ka Afrika Borwa,
- Diabe tše di emetšwego tša phetogo ya leratadima go bolemi le go kagodithokgwa, le
- Ditiro tše di šišintšwego tša tlwaelo le tša phokotšo ya dikotsi.

1. https://www.gov.za/sites/default/files/gcis_document/201409/36063gen7.pdf

Dikotsi tše di lego gona go **Makala a bolemi** le **kagothokgwa**

Balemi ka moka ba lebane le ditlhohlo tše di tlwaelegilego tša mabapi le tikologo ka Afrika Borwa, go akaretšwa:

- Go tshepa meetse kudu le go bota mananeo a nošetšo. Bolemi bja ka Afrika Borwa mo lebakeng le bo šetše go šomiša go fihla go 65% ya meetse ka moka a ka godimo ga mobu ao a hwetšagalago.
- Masetlapelo a tlhago, kudukudu komelelo, mafula le mello ya hlaga.
- Mabu ao a sego a nona mafelong a mantši, ao a lego kotsing ya go gwagalala.
- Go tlala ga dimela kudu le dimela tše di sego tša tlhago tše di šwahlelago mafelong.
- Dibjalwa tše di sa kgotlelelego pula le šobane.
- Tshenyegelo ye e oketšegago ya mekgwa ya sebjalebjale, go akaretšwa manyora, dibolayadikhunkhwane le dinamelwa.
- Mafelo a phulo ao a sego a tlwaela seemo sa tikologo le ao a lego kgole le tša moruo.

Eupša balemi bao ba fapafapanego le ditšhaba di itemogela diabe tše ka fao go fapanego, ka lebaka la maemo ao a fapanego a tsebo le a methopo go arabela maemo a. Ditšhaba tša magaeng tšeo di hlokago methopo, mafelo a mešašaneng, balemipotlana, le basadi ba bathobaso ke bona bao ba lego kotsing kudu.

Diabe tše di emetšwego tša **phetogo ya leratadima**

CCAMP e laetša diabe tše di emetšwego tša phetogo ya tlelaemete ka go bolemi le ka go kagodithokwa ya kgwebo.

Go bohlokwa go lemoga gore tše ke kakaretšo go mafelo a ka mo nageng. Eupša lefelo le lengwe le le lengwe le tla ba le maemo a lona. Se se ra gore tshekatsheko ya lefelo mabapi le diabe tše le go ba kotsing ga lefelo leo go a nyakega, gomme magato a swanetše go beakanywa go ya ka seemo sa lefelo leo.

Thempheretša le go na ga pula ke dintlha tše bohlokwa kudu go bolemi. Go Afrika Borwa, diabe tše kgolo go emetšwe gore e tla ba:

- Maemo a go fiša le a komelelo ka dikarolong tše ntši tša naga, kudukudu ka thokong ya bodikela (Kapa Leboa le ka Kapa Bodikela). Go emetšwe gore go tla ba le tlhatlogo ya dithempheretša go fihla go 3.5°C mo mengwageng ye e latelago ye masomenne (40).
- Go fapana ga go na ga dipula ka fao go hlatlogilego, kudukudu ka dikarolong tša ka bodikela le tša ka leboa la naga.
- Maemo go emetšwe gore a tla ba le go na ga dipula tše nnyane ka bohlabela, kudukudu ka magologolong a dithaba a ka KwaZulu-Natal le Kapa Bohlabela.
- Koketšego ya palo le go mpefala ga ditiragalo tša boso bjo bo sego bja loka, go swana le komelelo, mafula, maphoto a phišo, le mello ya hlaga.

Letlakala la Dintlha la bone (4) le fana ka tshedimošo ye ntši mabapi le diabe tše di emetšwego ka go bolemi le ka go lenaneo la dijo.

Tlwaelo

CCAMP e šišinya gore ditiro tše ntši tša temo tša bolemi bja go ya go ile di swanetše go fetošwa. Mehlala ye e filwego ka go CCAMP e akaretša gore go se ke gwa parakwa mašemo goba go be le tšhitišo ye nnyane ya mobu, go be le bjang bja sa ruri bjo bo pipilego mobu (go fa mohlala ka go pipa mobu ka nepo ya go o šireletša goba go pipa dibjalo), go bjala dibjalo tše ntši, go kopanya dibjalo le tšweletšo ya leruo, go farologanya dibjalo, go šomiša kudu mehuta ya dibjalo tša tlhago, le go beeletša meetse a pula.

CCAMP e šomiša Mekgwa ye Bohlale go Leratadima (CSA) le Bolemi bja Pabalelo ya mmu (agroecology) bjalo ka motheo, eupša bontši bja ditiro tše di šišintšwego le tšona di sepelelana le lenaneo la poloko ya bolemi. Eupša CCAMP ga e akaretše se sengwe mabapi le diphetogo tše di lokilego tša setšhaba le tša ekonomi (moruo) tšeo di lego karolo ye bohlokwa ya le lenaneo la poloko ya bolemi.

Letlakala la Dintlha la 6 a fana ka dintlha tše ntši mabapi le go fetoša lenaneo la dijo, le bolemi bjo bo bolokegilego ka karolo ya tharollo.

Phokotšo

Phokotšo ya meši ya GHG emissions ke karolo ye bohlokwa ya phetolo ye e šomago gabotse go phetogo ya leratadima. Tshedimošo ka go CCAMP mabapi le meši ya lefaufaung e fela ka ga bolemi le kagodithokwa ya kgwebo fela. Ga e akaretše meši ka go dikarolo tše dingwe tša lenaneo la dijo.

CCAMP e laetša gore methopo ye megolo ya go tšweletša meši ya lefaufaung ka go bolemi e tšwa go:

- Leruo (ditshepedišo tša tšhilego le digase tše di tšweletšwago, kudukudu ke dikgomo)
- Phetogo ya tšhomišo ya naga (kudukudu go tšwa go mafelo a mabjang/ dithokgweng go ya go bolemi)
- Go paraka mobu ka metšhene ye megolo
- Go tšhuma mahlaka le ditlakala (go swana le ka mašemong a moba ka morago ga puno)
- Tšhomišo ya dibešwa tša malahla le metšhene / didirišwa tša bolemi

CCAMP e re:

- FOKOTŠA meši ya GHG
- LEKODIŠIŠA LESWA melawana ya tša bolemi go akaretša magato a ditlamorago le ditlwaedi

Mellwane ya CCAMP

Ka kakaretšo CCAMP e fana ka tshedimošo ya mohola, tshekatsheko le ditšhišinyo eupša gape e na le mafokodi.

1. Mokgwa wa tša temo

Bolemi bjo bogolo bja kgwebo bo bonwa bjalo ka setlwaedi. CCAMP ga e na le tshekatsheko ye bohlokwa ya lekala la kgwebo, gomme e emetše gore mmaraka o rarolle mathata a phetogo ya tlelaemete. Ga go na dinepo tše itšego tša go fokotša go tšweletša ga meši ya lefaufaung.

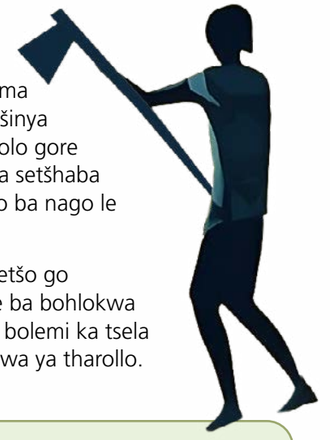

Bolemipotlana bo bonwa bjalo ka selo seo se sa kgonagalego bjalo ka mathomo, gomme phetogo ya leratadima e tla dira gore bo mpefale. CCAMP e šišinya gore dipolasa di swanetše go ba tše kgolo gore di kgone go atlega. E fela e sola leruo la setšhaba le balemipotlana ba dibjalo bjalo ka bao ba nago le seabe go tshenyo ya tikologo.

Phetogo ya leratadima ga e bake tšhošetšo go bolemipotlana. Eupša balemipotlana ke ba bohlokwa go phetogo ye e lokilego. Tšweletšo ya bolemi ka tsela ya go boloka mmu ke karolo ye bohlokwa ya tharollo. CCAMP ga e bone monyetla wo.

2. Motheo wa dikgopolo

Motheo wa CCAMP ke Mekgwa ye Bohlale go Leratadima (CSA). Dikokwane tša CSA di hlaloša bjalo ka:

i) go oketša tšweletšo le matseno,

ii) go matlafatša kgotlelelo ya go iphediša ga batho le phedišano ya diphedi, le

iii) go tloša meši ya GHG le go oketša magato a go tloša tšhilafalo ya moya.

Dilo tše di phatlaletše kudu, gomme di dumelela mekgwa ye mentši ye e fapafapanego, go tloga ka ya bolemi bja go bolekega go fihla ka maaka ao a bolelwago ke dikhamphani mabai le diabe go tikologo. CSA ga e šišinye gore go dirwe phetogo efe goba efe ye bohlokwa ka go sebopego goba ka go taolo ka go lenaneo la dijo.

Phetogo ya toka ya bolemi bjo bo bolokegilego tše di lokilego ke metheo ye e tiilego kudu. Tšona di akaretša mahlakore a tša tikologo, setšhaba le a ekonomi . Dikgopolo tše di tšwetša pele diphetogo tše di gatelago pele go boikemo go dijo le go ekholotši ya bolemi.

3. Meši ya lefaufaung le go phokotšo bolemi bja go bolokega

CCAMP e bolela gore bolemi bo tšweletša fela 5% ya palomoka ya meši ya lefaufaung ka Afrika Borwa. Eupša tlhakanyo ye e theilwe go ntšheng ga poloko ye kgolo ya moya wa ditšhila go dithokgwa le go mafelo a mabjang. Se se fana ka seswantšho se se phošagetšego sa meši ye e tšweletšwago ke lekala la bolemi.

Seswantšho sa CCAMP gape ga se akaretše meši ya lefaufaung ye e tšwago go lenaneo la dijo ka bophara, go swana le tšweletšo ya manyora le go a šomiša, maatla le dinamelwa, botšweletši, go lahla ditlakala le tše dingwe. Ge dilo tše di tsenywa, meši ya lefaufaung ye e bakwago ke lenaneo la dijo e oketšega go fihla go 18% ya palomoka ka Afrika Borwa.

Dinepo tše itšego tša mabapi le phokotšo ya meši ya lefaufaung di swanetše go beelwa lekala la bolemi bja kgwebo (le ka go lenaneo la dijo ka moka), go kgahla mmaraka goba o sa kgahlege.

4. Magomo a CCAMP

CCAMP e lebeletše fela bolemi le kagodithokgwa. Eupša go bolela nnete, makala a a amana kudu le lenaneo la dijo ka bophara, boreahlapi, mehutahuta ya diphedi, naga, le meetse. Go na le tlhokego ya kgokagano ya go tia magareng ga dikgoro gore go hlangwe maano ao a kopanetšwego go ralala le makala a.

Letlakala la dintlha la bobedi (2) le fana ka tshedimošo ye ntši ka ga lenaneo la dijo, gomme Letlakala la Dintlha laboraro (3) le fana ka dintlha ka botlalo mabapi le meši ya lefaufaung ye e tšweletšwago ke lenaneo la dijo.

CCAMP e bolela ka ga bohlokwa bja go kopanya tšweletšo ya tša bolemi ka bophara le peakanyo le taolo ya mehutahuta ya diphedi. Eupša dintlha tše ntši di a hlokagala mabapi le ka fao se se ka diregago ka gona, go akaretšwa bohlokwa bja ditshepedišo tša go kgatha tema.

Balemipotlana le balemi ba ka malapeng, bašomi, le mekgatlho ya setšhaba e swanetše go ahlaahlwa gore CCAMP e arabele dillo le ditlhoko tša yona tše e di beilego pele.